

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

علوم و فنون ادبی (۳)

رشته های ادبیات و علوم انسانی – علوم و معارف اسلامی

راهنمای معلم

پایه دوازدهم
دوره دوم متوسطه

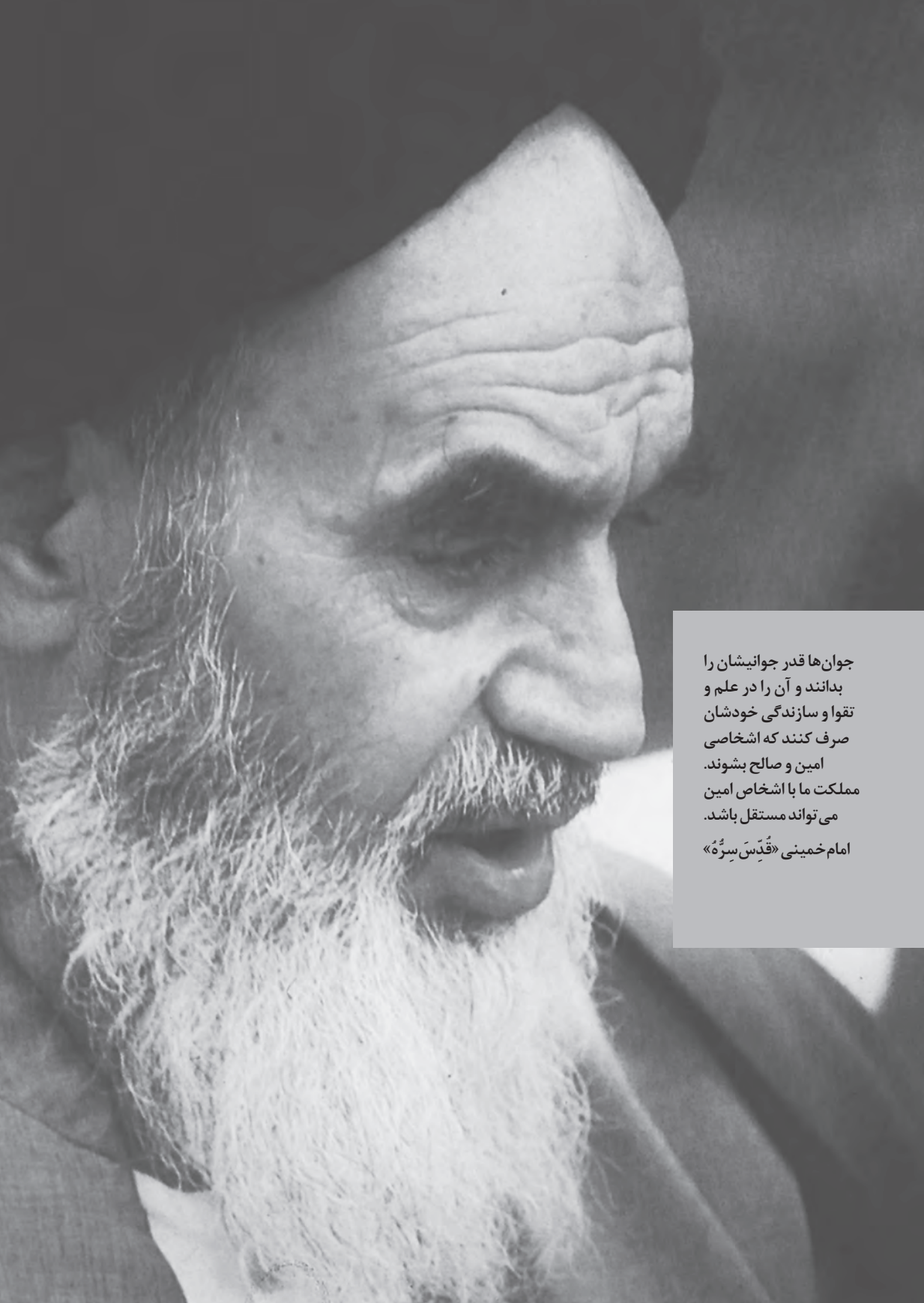
وزارت آموزش و پرورش

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

- نام کتاب: راهنمای معلّم علوم و فنون ادبی (۳) - پایه دوازدهم دوره دوم متوسطه - ۱۱۳۳۷۴
- پدیدآورنده: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
- مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف: دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری
- شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف: محی‌الدین بهرام محمدیان، حسین قاسم‌پورمقدم، احمد تمیم‌داری، احمد خاتمی، عباسعلی وفائی، حسن ذوالفقاری، محمدرضا سنگری، شهناز عبادتی، غلامرضا عمرانی، علی شیوا، محمد نوریان و ملاحح نجفی‌عرب (اعضای شورای برنامه‌ریزی)
- مدیریت آماده‌سازی هنری: حسین قاسم‌پورمقدم، علی‌اکبر کمالی‌نهاد، علی واسوجویباری، نادره شاه‌آبادی، نصرت‌اله صادقلو، کوروش کرمی و فرحناز حسینی (اعضای گروه تألیف) - ملاحح نجفی‌عرب (ویراستار)
- شناسه افزوده آماده‌سازی: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
- نشانی سازمان: احمدرضا امینی (مدیر امور فنی و چاپ) - جواد صفری (مدیر هنری) - مهلا مرتضوی، مریم وثوقی، انباردان (صفحه‌آرا) - سورش سعادت‌مندی، زهره برهانی، زینت بهشتی شیرازی، رعنا فرحزاده دروئی، آذر روستایی فیروزآباد، راحله زادفتح‌اله (امور آماده‌سازی)
- چاپخانه: تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)
تلفن: ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار: ۹۲۶۶-۰۸۸۳، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹
- سال انتشار و نوبت چاپ: وبگاه: www.irtextbook.ir و www.chap.sch.ir
- ناشر: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش) تلفن: ۴۴۹۸۵۱۶۱-۵، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۳۷۵۱۵-۱۳۹

شابک ۱-۳۳۲۹-۵-۹۶۴-۹۷۸

ISBN: 978-964-05-3329-1

جوان‌ها قدر جوانیشان را
بدانند و آن را در علم و
تقوا و سازندگی خودشان
صرف کنند که اشخاصی
امین و صالح بشوند.
مملکت ما با اشخاص امین
می‌تواند مستقل باشد.
امام خمینی «قُدَسِ سِرُّهُ»

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس‌برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع، بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

فهرست

بخش یکم : کلیات

- ۲ مبانی برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی
- ۳ رویکردهای حاکم بر برنامه درسی دوره دوم متوسطه
- ۶ اصول برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی در دوره دوم متوسطه
- ۱۲ اهداف کلی برنامه درسی بر پایه عناصر پنج گانه برنامه درسی ملی
- ۱۵ اهداف کلی آموزش علوم و فنون ادبی «۳» پایه دوازدهم
- ۱۶ بررسی ساختار و محتوای کتاب علوم و فنون ادبی «۳» پایه دوازدهم
- ۱۸ آموزه‌های زبانی و ادبی در کتاب‌های فارسی دوره اول و دوم متوسطه
- ۲۲ روش‌های یاددهی - یادگیری در برنامه درسی فارسی
- ۲۷ الگوی تدریس چیست؟
- ۳۰ عوامل مورد توجه در یادگیری
- ۳۳ ارزشیابی در برنامه درسی دوره دوم متوسطه
- ۳۹ دانش افزایی تاریخ ادبیات، سبک‌شناسی، عروض، بیان و بدیع

بخش دوم : بررسی درس‌ها

فصل یکم

- ۱۱۳ درس یکم : تاریخ ادبیات قرن‌های دوازدهم و سیزدهم (دوره بازگشت و بیداری)
- ۱۳۵ درس دوم : پایه‌های آوایی ناهمسان
- ۱۴۴ درس سوم : مراعات نظیر، تلمیح و تضمین
- ۱۵۴ کارگاه تحلیل فصل یکم

فصل دوم

- درس چهارم : سبک‌شناسی قرن‌های دوازدهم و سیزدهم (دوره بازگشت و بیداری)..... ۱۵۹
- درس پنجم : آشنایی با اختیارات شاعری (۱) : زبانی ۱۷۵
- درس ششم : لف و نشر، تضاد و پارادوکس..... ۱۸۳
- کارگاه تحلیل فصل دوم..... ۱۸۹

فصل سوم

- درس هفتم : تاریخ ادبیات قرن چهاردهم (دوره معاصر و انقلاب اسلامی)..... ۱۹۳
- درس هشتم : اختیارات شاعری (۲) : وزنی ۲۱۸
- درس نهم : اغراق، ایهام و ایهام تناسب ۲۲۸
- کارگاه تحلیل فصل سوم..... ۲۴۳

فصل چهارم

- درس دهم : سبک‌شناسی دوره انقلاب اسلامی ۲۴۷
- درس یازدهم : وزن شعر نیمایی ۲۶۰
- درس دوازدهم : حسن تعلیل، حس آمیزی و اسلوب معادله..... ۲۶۶
- کارگاه تحلیل فصل چهارم ۲۷۵

- فهرست منابع ۲۸۱

پیش‌گفتار

به نام خداوند جان آفرین حکیم سخن در زبان آفرین

کتاب راهنمای معلم «علوم و فنون ادبی» شامل دو بخش می‌باشد:

الف) بخش اول «کلیات»:

۱ مبانی درسی علوم و فنون ادبی دوره دوم متوسطه

۲ رویکردهای حاکم بر برنامه درسی

۳ اصول برنامه درسی

۴ اهداف آموزشی کل کتاب

۵ اهداف برنامه درسی علوم و فنون ادبی

۶ ساختار کتاب

در پایان این بخش، کلیاتی مربوط به خوانش متن، لحن و انواع آن، همچنین آموزه‌های زبانی و ادبی کتاب‌های فارسی دوره متوسطه اول، چکیده‌ای از روش‌های مختلف یاددهی - یادگیری گنجانده شده است.

ب) بخش دوم «بررسی درس‌ها»:

ساختار هر درس در کتاب راهنمای معلم به شرح زیر می‌باشد:

۱ اهداف آموزشی درس

۲ روش‌های پیشنهادی تدریس

۳ دانش افزایی

۴ پاسخ خودارزیابی

برای اجرای بهترین برنامه و اثربخشی فرایند آموزش، توجه همکاران ارجمند را به نکات زیر، جلب می‌کنیم:

■ رویکرد خاص برنامه فارسی آموزی، رویکرد مهارتی است؛ یعنی بر آموزش و تقویت مهارت‌های زبانی، فرازبانی و ادبی تأکید دارد و ادامه منطقی کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی و دوره متوسطه اول است؛ به همین روی، لازم است همکاران گرامی از ساختار و محتوای کتاب‌های پیشین، آگاهی داشته باشند.

■ رویکرد آموزشی کتاب، رویکرد فعالیت‌بنیاد و مشارکتی است؛ بنابراین، طراح و به کارگیری شیوه‌های آموزشی متنوع و روش‌های همیاری و گفت‌وگو توصیه می‌شود. حضور فعال دانش‌آموزان در فرایند یاددهی - یادگیری، کلاس را سرزنده، بانشاط و آموزش را پویاتر می‌سازد و به یادگیری، ژرفای بیشتری می‌بخشد.

■ با توجه به رویکرد مهارتی، آنچه در بخش بررسی متن اهمیت دارد؛ کالبدشکافی عملی متون است.

یعنی فرصتی خواهیم داشت تا متن‌ها را پس از خوانش، در سه قلمرو بررسی کنیم. این کار، سطح درک و فهم ما را نسبت به محتوای اثر، فراتر خواهد برد. یکی از آسان‌ترین و کاربردی‌ترین شیوه‌های بررسی، کالبدشکافی و تحلیل هر اثر، این است که متن در سه قلمرو بررسی شود: زبانی، ادبی و فکری.

۱ قلمرو زبانی

این قلمرو، دامنه گسترده‌ای دارد؛ از این رو، آن را به سطوح کوچک‌تر تقسیم می‌کنیم: سطح واژگانی: در اینجا، لغت‌ها از نظر فارسی یا غیر فارسی بودن، نوع ساختمان (ساده، مشتق و مرکب)، روابط معنایی کلمات از قبیل ترادف، تضاد، تَضَمَن، تناسب، نوع‌گزینش و همچنین درست‌نویسی واژه‌ها بررسی می‌شود.

سطح دستوری یا نحوی: در اینجا، متن از دید ترکیبات و قواعد دستوری، کاربردهای دستوری تاریخی و کوتاهی و بلندی جمله‌ها بررسی می‌شود.

۲ قلمرو ادبی

در اینجا، شیوه نویسنده در به‌کارگیری عناصر زیبایی‌آفرین در سطح‌های زیر، بررسی می‌شود: سطح آوایی یا موسیقایی: در این مرحله، متن را از دید بدیع لفظی (وزن، قافیه، ردیف، آرایه‌های لفظی و تناسب‌های آوایی مانند واج‌آرایی، تکرار، سجع، جناس و ...) بررسی می‌کنیم. سطح بیانی: بررسی متن از دید مسائل علم بیان نظیر تشبیه، استعاره، مجاز و کنایه؛ سطح بدیع معنوی: بازخوانی متن از دید تناسب‌های معنایی همچون تضاد، ایهام، مراعات نظیر و ...

۳ قلمرو فکری

در این مرحله، متن از نظر ویژگی‌های فکری، روحیات، باورها، گرایش‌ها، نوع نگرش به جهان و دیگر جنبه‌های فکری، مانند موضوع‌های زیر، بررسی می‌شود: عینی/ذهنی، شادی/غم‌گرا، عشق‌گرا/جبرگرا، اختیارگرا، عرفانی/طبیعت‌گرا، خوش‌بینی/بدبینی، نگرش فلسفی/روان‌شناختی، محلی – میهنی/جهانی و ... – در آموزش، به ویژه، در فصول کلیات و تاریخ ادبیات و سبک‌شناسی، از بیان مطالب اضافی که به انباشت دانش و فرسایش ذهنی دانش‌آموزان منجر می‌شود، پرهیز گردد. امیدواریم آموزش این کتاب، به رشد و شکوفایی زبان و ادبیات فارسی و پرورش شایستگی‌ها در نسل جوان، یاری رساند و به گشایش کرانه‌های امید و روشنایی، فراروی آینده‌سازان ایران عزیز بینجامد.